

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงเพื่อให้คนอยู่อาศัยร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงให้เป็นต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) ชุมชนป่าเมี่ยง (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง) (2) ชุมชนที่ทำนาข้าวเป็นหลัก (ศูนย์ฯ แม่ลาน้อย และ หุ่นเจียง) และ (3) ชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น (ศูนย์ฯ แม่แฮ) โดยในปี พ.ศ. 2558 เป็นการทดสอบกิจกรรมตามแผนการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงในพื้นที่นำร่องแต่ละแห่ง สรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. การศึกษาโครงสร้างของพื้นที่ป่าไม้รอบเขตชุมชน โครงสร้างของพื้นที่ป่าไม้รอบเขตชุมชนของพื้นที่นำร่อง 4 แห่ง ประกอบด้วย ป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง (หุ่นเจียง) ป่าดิบเขา (แม่ลาน้อย และ ป่าเมี่ยง) และ ป่าสนผสมป่าดิบเขา (แม่แฮ) โดยส่วนใหญ่สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์สูง ยกเว้นพื้นที่ศูนย์ฯ แม่แฮ มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง

2. การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน ฟื้นฟูพืชอาหารและสมุนไพรร่วมกับชุมชน 4 แห่ง รวม 44 ชนิด และ เพาะเลี้ยงเห็ดมาศคอไรซ่า 3 ชนิด (เห็ดแดง ตับเต่า เห็ดซาบ) ร่วมกับป่าธรรมชาติ ในพื้นที่ศูนย์ฯ ป่าเมี่ยง

3. การศึกษาและพัฒนาแนวทางการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ มีแนวทางในการใช้ประโยชน์จากวัสดุในท้องถิ่น 2 รูปแบบ คือ การจัดการขยะในครัวเรือน และ การใช้ประโยชน์จากเศษเหลือทางการเกษตร เช่น การทำก้อนเชื้อเห็ด การทำปุ๋ยหมัก และ ก๊าซชีวภาพจากกระบวนการแปรรูปกาแฟ

4. การศึกษาวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวท้องถิ่นให้บริสุทธิ์และมีคุณภาพ เกษตรกรใน 3 พื้นที่ จำนวน 8 ราย ให้การยอมรับวิธีการคัดพันธุ์ข้าวบริสุทธิ์โดยการปลูกข้าวต้นเดียว เนื่องจากให้ผลผลิตไม่แตกต่างจากวิธีการปลูกแบบดั้งเดิมของเกษตรกร (ปีอาจะ: 800-951 กก./ไร่ สันป่าตอง 1: 640 กก./ไร่ ข้าวเหลือง: 430-834 กก./ไร่) แต่สามารถลดปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ลง อย่างไรก็ตามปริมาณผลผลิตขึ้นอยู่กับการดูแลของเกษตรกร

ผลผลิตที่สำคัญ

1. ข้อกำหนดคุณลักษณะและเกณฑ์ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต้นแบบโครงการหลวง
2. ผลการศึกษาพรรณไม้และโครงสร้างของพื้นที่ป่าไม้รอบเขตชุมชนของพื้นที่นำร่อง 4 แห่ง
3. การฟื้นฟูพืชอาหารและสมุนไพรร่วมกับชุมชน 4 แห่ง รวม 44 ชนิด และเพาะเห็ดมาศคอไรซ่า 3 ชนิด
4. แนวทางในการใช้ประโยชน์จากวัสดุในท้องถิ่น 2 รูปแบบ (การจัดการขยะในครัวเรือน และ การใช้ประโยชน์จากเศษเหลือทางการเกษตร)
5. การยอมรับวิธีการคัดพันธุ์ข้าวบริสุทธิ์โดยการปลูกข้าวต้นเดียว จากเกษตรกรนำร่อง 8 ราย

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนได้ทราบข้อมูลสภาพป่ารอบชุมชนที่เป็นปัจจุบันและสามารถนำรายงานผลการศึกษาพรรณไม้และโครงสร้างของพื้นที่ป่าไม้รอบเขตชุมชนมาวางแผนเพื่อการจัดการ พื้นที่ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคต
2. มีการฟื้นฟูพืชอาหารและสมุนไพรในชุมชน โดยการรวบรวมและเพาะขยายพันธุ์พืชหายาก และการเพิ่มแหล่งอาหารจากพืชท้องถิ่นในชุมชนและการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชระหว่างชุมชน
3. เกษตรกรเกิดทักษะและความชำนาญด้านการเพาะเลี้ยงเห็ดท้องถิ่น สามารถเพาะเลี้ยงเพื่อการบริโภคและจำหน่ายเสริมรายได้ให้กับครัวเรือน
4. เกษตรกรสามารถคัดพันธุ์ข้าวให้บริสุทธิ์ โดยการปลูกข้าวต้นเดี่ยว ซึ่งสามารถลดการปนพันธุ์ และลดการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในการปลูก นอกจากนี้ยังสามารถแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรรายอื่นสำหรับปลูกในฤดูกาลต่อไปได้

(ก) การสำรวจพรรณไม้และสภาพป่าของชุมชน (ข) การเพาะขยายพันธุ์พืชอาหารและสมุนไพรท้องถิ่น (ค) การเพาะเห็ดในสภาพธรรมชาติและการเพาะเห็ดถุงพลาสติก

ภาพการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงเพื่อให้คนอยู่อาศัยร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน